

SHOULD I STAY
OR
SHOULD I GO?

Aliyah Against Parental Objection

Rabbi Efrem Goldberg

① תורה (וגרו כ"ד)
 כבוד את אביך ואת אמך למען
 יארכון ימך על האדמה אשר יהיה לך נתן
 לך:

② דברים (ואגמט ה"ב)
 כבוד את אביך ואת אמך
 כאשר צוה יהוה אלהיך למען יארכון ימך
 וילמען ייטב לך על האדמה אשר יהיה לך נתן לך:

① TORAH - EXODUS 20:12

¹² Honor your father and your mother, so that your days will be lengthened upon the land that HASHEM, your God, gives you.

② TORAH - DEUTERONOMY 5:16

¹⁶ Honor your father and your mother, as HASHEM, your God, commanded you, so that your days will be lengthened and so that it will be good for you, upon the land that HASHEM, your God, gives you.

③ BABA METZIA 32a - נ"ג - נ"ד

It was indeed necessary for the Torah to write this. For had it not done so, you might have thought to say: - הואיל והוקש ביבוד אב ואם לקבורו של מקום - Since the idea of honoring one's father and mother is compared by the Torah to the idea of honoring the Omnipresent, ונאמר - for indeed, it is stated here: כבוד את אביך ואת אמך - Honor your father and your mother,^[29] and it is stated further on, in another verse: כבוד להלן - and it is stated further on, in another verse: הלכה לצויה - Honor God with your property;^[30] - את יהי מהונך - since these two concepts are compared, it could have been thought that one should therefore listen to [his father] even when his father asks him to transgress a commandment.^[31] קא - [The Torah] therefore informs us that this is not the case; one should not listen to him.

④ SHULCHAN ARUCH י"ג י"ד ס' ר"ג

א [א] צריך ליהדר מאד בכבוד אביו ואמו
 ובמוראם :

הנה [ב] וה"ה (א) אין כ"ד (ה) כופין על מצות כבוד אב ואם דהו
 ליה מצות עשה שמתן שכרה כזוה סלון כ"ד כופין עליה . (כ"ה)
 יוסף כ"ה הנגלה ובהל"ו תתיב א' :

⑤ כ"ה (ה) מנח"מ א"א

א כבוד אב ואם כצות עשה גדולה וכן מורא אב ואם שקלם הכתוב
 [ה] בכבודו ובמוראו. כתוב כבוד את אביך ואת אמך וכתוב כבוד
 את י"י מהונך. ובאביו ואמו כתוב איש אמו ואביו תירא וכתוב את י"י אלהיך תירא. בדרך שצוה על כבוד
 שמו הגדול ומוראו כך צוה על כבודם ומוראם :

Mishnah This Mishnah discusses the right of a person to require his family to relocate when the starting point or destination is Eretz Yisrael:

הכל מעלין לארץ ישראל – A person can force all the members of his household to go up to Eretz Yisrael to live there,¹⁵ but he can force none of them to leave Eretz Yisrael.¹⁶

The Mishnah discusses the same question in regard to Jerusalem:

ואין הכל – A person can force all the members of his household to go up to Jerusalem,¹⁷ – הכל מעלין לירושלים – The same is true for both men and women.¹⁸

A Baraisa records the rulings that apply when a husband and wife disagree about moving to Eretz Yisrael or Jerusalem:

– הוא אומר לעלות – The Rabbi taught in a Baraisa: – IF HE WANTS them TO GO UP to Eretz Yisrael or to Jerusalem, – והיא אומרת שלא לעלות – AND SHE WANTS them NOT TO GO UP, – כופין אותה לעלות – WE FORCE HER TO GO UP with him. – ואם – BUT IF she will NOT go up with him despite our efforts, – תצא בלא כתובה – then SHE MUST LEAVE him, i.e. accept a divorce, WITHOUT receiving A KESUBAH.¹⁷ – היא אומרת לעלות – IF SHE WANTS them TO GO UP, – והוא אומר שלא לעלות – AND HE WANTS them NOT TO GO UP, – כופין אותו לעלות – WE FORCE HIM TO GO UP with her.¹⁸ – ואם לא יוציא ויתן כתובה – BUT IF he will NOT go up with her then HE MUST DIVORCE her AND GIVE her the KESUBAH.

The Baraisa continues regarding a husband and wife who disagree about leaving Eretz Yisrael or Jerusalem:

– והוא אומר שלא – IF SHE WANTS them TO LEAVE – היא אומרת לעלות – AND HE WANTS them NOT TO LEAVE, – כופין אותה שלא לעלות – WE FORCE HER NOT TO LEAVE. – ואם לא – BUT IF she will NOT remain in Eretz Yisrael or Jerusalem despite our efforts, – תצא בלא כתובה – THEN SHE MUST LEAVE him, i.e. accept a divorce, WITHOUT receiving A KESUBAH. – הוא אומר לעלות – IF HE WANTS them TO LEAVE, – והיא אומרת שלא לעלות – BUT SHE WANTS them NOT TO LEAVE, – כופין אותו שלא לעלות – then WE FORCE HIM NOT TO LEAVE. – ואם לא – BUT IF he will NOT remain in Eretz Yisrael or Jerusalem, – יוציא ויתן כתובה – HE MUST DIVORCE her AND GIVE her the KESUBAH.

SHULCHAN ARUCH (7) שולחן ארuch

ג' בדיא מחיל לחיל או בא"י לא"י אבל מחיל (טו) לא"י [ב] כופין יג) יד) אותה לעלות כ' אפילו טו מנה יפה לנוה הרע ליד) ואפי' ממקום שרובו ישראל למקום שרובו כותים טז) ואין מוציאין מא"י לחיל ואפי' מנה הרע לנוה השוב ואפי' ממקום שרובו כותים למקום שרובו ישראל : ד' אמר האיש לעלות לא"י והיא אינה רוצה יז) (יח) תצא בלא כתובה :

הנה טז) (יט) אכל נכסי מלוג טז) (יז) ונ"ט הקיימי נועלה יח) טז) ואם אינם קיימים אם הוא הפסידן יז) ט' א"ל לשלם וי"ט לריד לשלם ואם נגננו או נאבדו י"ט לית לה ונ"ט לריד לשלם (במרדכי סוף כתובות בשם זוהר"ם) והא דכתובה אין לה דוקא שכתב בא"י יט' אכל אם כות מור יח) לשוף כמה ט"ט (ב) להתישב בחיל לריד לשלם זה או לירשיה חף הכתובה (ג"ז טס) : ט' אמרה היא לעלות והוא אינו רוצה יוציא ויתן כתובה והיא לכל מקום מא"י לירושלים שהכל מעלין לא"י ואין הכל מוציאין משם הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין משם : ה' ב' פ' יז) יש מי שאומר דהא דכופין לעלות לא"י היינו בראיפשר (ו) (ז) בלא סכנה הילכך מסוף המערכה עד נוא אמן אין כופין לעלות ומנא אמן ולמעלה כופין לעלות דרך יבשה וגם דרך ים בימות החמה אם אין שם לסטים :

RAMBAN ⑧ חמ"ק
 (במדבר ל"א): (ג)

(נג) והורשתם את הארץ וישבתם בה כי לכם נתתי את הארץ לרשת אותה. על דעתי זו מצות עשה היא ²³, יצוה אותם שישבו בארץ וירשו אותה כי הוא נתנה להם ולא ימאסו בנחלת ה', ואלו יעלה על דעתם ללכת ולכבוש ארץ שנער או ארץ אשור ויולתן ולהתישב שם יעברו על מצות ה', ומה שהפליגו רבותינו * במצות הישיבה בארץ ישראל ושאסור לצאת ממנה וידונו כמורדת * האשה שאינה רוצה לעלות עם בעלה לארץ ישראל, וכן האי * בכאן נצטוונו במצוה הזו, כי הכתוב הזה היא מצות עשה, ויהיזר המצוה הזו במקומות רבים, באו ורשו את הארץ * אבל רש"י פירש * והורשתם את הארץ, והורשתם אותה מיושביה או וישבתם בה, תוכלו להתקיים בה, ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה, ומה שפירשנו הוא העיקר :

53. AND YE SHALL DRIVE OUT THE INHABITANTS OF THE LAND, AND DWELL THEREIN; FOR UNTO YOU HAVE I GIVEN THE LAND TO POSSESS IT. In my opinion this is a positive commandment,²⁴ in which He is commanding them to dwell in the Land and inherit it, because He has given it to them and they should not reject the inheritance of the Eternal.²⁵ Thus if the thought occurs to them to go and conquer the land of Shinar or the land of Assyria or any other country and to settle therein, they are [thereby] transgressing the commandment of G-d. And that which our Rabbis have emphasized, the significance of the commandment of settling in the Land of Israel, and that it is forbidden to leave it [except for certain specified reasons], and [the fact] that they consider a woman who does not want to emigrate with her husband to live in the Land of Israel as a "rebellious [wife],"²⁶ and likewise the man²⁷ — the source of all these statements is here [in this verse] where we have been given this commandment, for this verse constitutes a positive commandment.²⁸ This commandment He repeats in many places, such as *Go in and possess the Land*.²⁹ Rashi, however, explained: "And ye shall drive out the inhabitants of the Land — [if] you dispossess it of its inhabitants, then ye will be able to dwell therein, and to remain there, but if not, you will not be able to remain in it." But our interpretation [of the verse] is the principal one.

MEGILLAS ESTHER ⑨ מ"א חמ"ק

(כצוה ד) נראה לי כי מה שלא מנחה הרב הוא לפי שמלות ירושה הארץ וישיבתה לא נהנה רק צימי משה ויהושע ודוד וכל זמן שלא נלו מארצם אבל אחר שנלו מעל אדמחם חין מלוה זו נוהגים לדורח עד עת בוא המשיח, כי אדרבה נלטינו לפי מה שהמרו בסוף כהובות (דף ק"ח) שלא נמרוד באומות ללכת לכבוש את הארץ בחזקה והוכיחו מפסוק השבעתי אהכם בעת ירושלים ונוי ודרשו בו שלא יעלו ישראל בחומה. ומה שהמיר הרמב"ן (א) שהחכים אמרו כי כבוש הארץ היא מלחמה מלוה, זהו כאשר לא נהיה משועבדים לאומה. ומה שהמיר עוד (ב) שהחכים הפליגו בכמה דירה הארץ, זה דוקא בזמן שצוה המקדש קיים אבל עכשיו חין מלוה לדור זה, וכן פ"י החוסי' שם גבי הוא אמר לעולם, ועוד ראוי שאין בו מלוה ממה שהמרו ג"כ הם (כ) כל העולה מבבל לאחי עוצר בעטה שנהמר צלה יוצאו ושמה יהיו, ואם היה מלוה בדירה חיי בכל הזמנים חייך יצא וצוה אחר משה לכהור דבריו והא חין נצוה רשאי להדג דבר מעשה וכ"ש לכהור. (ג) והמלחמה שהצוה מספרי שצוה וקראו המקרא הזה וירשה וישבה בה, י"ל שעל שלא היה בידם לקיים מקרא זה לפי שהיה הבית הרב היו צדיקים והראיה ממה שקראו את צדיקים שנראה שעל ההרצן היו מהאבלים, שאם מלוה זו היתה נוהגת גם לאחר ההרצן למה צוה וקראו את צדיקים והלא גם עתה היו יכולים לקיימה, לכך נראה שצדקו מלוה זו היתה צדיקים אחר ההרצן הבית שיצוה צדקה צדקו חנו:

למארים חיו חלל בדרך כזה לומר מארץ ישראל למארים חלל משאר ארצות מוצר ע"ל מחנא דרק למארים הוא דאזרס טורס ללאח מארץ ישראל חלל ללאח מארץ ישראל לשאר ארצות חו"ל מדאורייתא שרי ואין לומר דאף דגם לשאר ארצות חו"ל אסור סייע לגור שם חלל לסחורה שרי חלל למארים גם לסחורה אסור דהא מפורש בספרי דלסחורה גם לארץ מארים שרי וכמ"ש בסמ"ג שם וכ"כ הריטב"א ליומא פל ד' ל"ח ע"א וכן פסק הרמב"ם בפ"ה מהל' מלכים ע"ש חלל ודאי מדאורייתא שרי ללאח מארץ ישראל לשאר ארצות תולס לארץ לגור שם מוזן פלמארים ובגוף ישיבה באלץ ישראל בזמן סופ כתב הרב מעשה אברהם בחיוד סי' מ"ג ד"ה ובסיומי דמדנדי הרב סמב"ס בח"א סי' לק"ט מתבאר דס"ל דהוא מדאורייתא ודעם הרמב"ן בהשגומיו לספר סמאוס למאוס שכח סי' ד' ובפי' על סחורה בפרש"ה מסעי וסרש"ג"ן בפר' הריקיע סי' רכ"ו וסרש"ב"ש ב"ה ח' וסר ספר סחריים סי' ס"ו אך מדעש"מ זה הרמב"ם גרסא דס"ל דהוא מדנבנן כמ"ש סרש"ב"ש וקך כתב הרב מוהר"ן נחמיאם כמ"ש בכנסת הגדולס וי"ד סי' דל"ס סכסום ספור לוח ל"ג:

AVNET NEZER (11) אבנתי נצר (יו"ד: ז: א: י"ג)

ה) ואמנם טעם הרמב"ם כ"ל דהנה במלוא ל"ג כתב הרמב"ן שלדעתו ימנה עשיית ארון וכפורה מנה בש"ע והמגלת הספר כתב מפני שארון נגזר ולעמיד לבוא יתגלה ולעולם לא יערך לעשות אחר. ואין דבריו נכונים בעיני שהרי הרמב"ם מנה מלוא החרס תחרימא דו' אומות ולי"ס דלא תחי' כל נשמה. וכהז דאף שכבר אבד זכרם חשיב נוהגת לדורות משום שאלו ה"י בעולם היינו מלווין להחרימא. וכ"ש שמטעם זה ימנה עשיית ארון וכפורה משום שאלו ה"י נאבד היינו מלווין לעשיית אחר:

ו) אך החיוב הנכון מ"ש כס' מעיין החכמה סי' ע"ד משום שעיקר הכלית ביהמ"ק ללורך ארון וכפורה כדכתיב ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם. וכבר אמרו מעולם לא ירדה שכינה למטה מעשרה טפחים. ולכנה זה ארון השעה וכפורה טפח וכתוב ונעשתי לך וגו'. ועוד הביא פסוקים מדברי קבלה המורים שמכלית ביהמ"ק ללורך ארון וכפורה ע"כ אין למונה לשהי מלוות. ומנה ביהמ"ק שהיא מלוא לעמנה והוא ללורך ארון וכפורה ע"ש דבריו כי נעמו. וזה פלמו כ"ל הטעם בענין ישיבת ח"י דמלוות החרס תחרימא היא כדי שאנחנו נשב באלץ שהרי יהושע שלח פרנחסותין חי שרואה לפנות יפנה הגרנשי עמד ופנה ולא עשה לו כלום ע"כ לא נמנה החרס תחרימא וישיבת ח"י לשתיס. ומנה רק מלוות החרס תחרימא. והרמב"ן לעמ"י שמנה עשיית ארון וכפורה [הגם שבמנין ששכח הרמב"ם לא מנה. היינו דלא ברירא לי' אולי הוא בכלל משכנן ע"כ מנה גם ישיבת ח"י וזה פשוט:

MAGEN AVRAMAM (12) מגן אברהם (אור"ח סי' רמ"ח: י"ב)

ו. (כ"ס): טו וסעלה לא"י. ודוק' ע"ד להתיישב ו"א חפי' ע"מ להחזיר כיוון דאפי' מסלך ד"א נח"י. מלוס היא (כ"ס):

ז) העולה מזה שאין סמך כלל מהרמב"ם לומר שאינו נוהג בזה"ז והדבר ברור שנוהג בזה"ז ומה שהקשה המגלת הספר דאי"כ למה העולה מבבל לא"י עובר בעשה מדכתיב בבבל יוצאו ושמה יהי' וגו' הלא אין כביא רשאי לחדש דבר מעשה. כ"ל ליישב לפמ"ש בחשו' מהרש"ב"ש דהמלוה היא הישיבה והעלי' הוא רק סכנה אל המלוה. והנשבע שלא יעלה לא"י לא חשיב נשבע לבטל את המלוה ע"ש. וע"כ כשהביא אחר שלא יעלה מבבל אין זה נגד מלוות המורה כי אין העלי' מלוה כלל וחל האיבור שלא לפלותן:

ד להיוצאים בשירא במדבר, והפל יודעים שהם צריכים (כה) לחלל (יג) שבת, פי
מפני הסכנה לא יוכלו לעבב במדבר בשבת לבדם, שלשה ימים קדם שבת אסורים לצאת,
(כו) *וביום ראשון ובשני ובשלישי (יג) מתר לצאת, (כז) ואם אחר-כך יארע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת
מפני פקוח נפש, מתר ואין פאן חלול. (יד) (כה) יוקעולה לארץ-ישראל, אם נודמנה לו שירא אפלו
בערב-שבת, פיון דדבר-מצנה הוא יכול לפרש, (כט) *ופוסק עמהם לשבת, ואם אחר שיהיו במדבר
לא ירצו לשבת עמו (ל) יכול לקחת עמהם (לא) חוץ לתחום מפני (טו) פקוח נפש. (לב) ואם נכנס
לעיר אחת בשבת, מהלך את פלה, ואפלו הניחיהו מחוץ לעיר ורוצה לכנס לעיר מתר, (לג) דביון

R' MOSHE (14) אגרוי משה (א:קז)

נדבר כאלתך אם יש מצה נכסיו לחד בארי
כל-נבין או כהן חיים בחד סגובת דו קרי חיינה
מצה בחד. ונה רב הפוסקים כבדו הוא מצה.
אבל פסוק טאן זה בהיו מצה חיוביה ככל הגוף
דאינ היה כילא נמצא כאבוד לחד בהרל הכוס
דעובר על דעה כמו מי כילבס בגד כל דו כפשת
בלא ציצית כיה איסור ללבה כדו שלא יקבד על
דעה דציצית, ולא הזכר איסור אלא על חד בארי
כאבוד לצאת ע"פ לשכח בהרל ברנבים היה במלכים
היה. וגיב הא דאי אינו איסור לאו אם היה איסור
גם לאנטי הרל הרל לרנבים לינו מהב אבוד לשכח
בהרל ארנ חוק בארי הרנב ככנע דוק ליהביו
ארי יש איסור ככסרו הכפוס אבל כדו העדה אינה
חיוביה אלא כדור כס מקיים מצה ובהדיה הארנתי
הרבה בדברי ריה כבתוס' נהיבת. ויחן סאינה מצה
חיוביה יש חאי להנהכב בהההס כל הרח בתוס'
אם יוכל ליוהר במצות ההלוחה בארץ.

SIFREI (15) ספרי (א:קא)

כח כי יכרית ה' אלהיך את הגוים אשר ה' אלהיך נותן לך. עשה מצוה
אחת האמורה בענין שבשכרה יכרית ה' אלהיך את הגוים: אשר
אנכי מביא אתכם שמה. בשכר שתבוא ותירש: שנאמר וירשת/ אותם וישבת
בארצם. מכלל שנאמר וירשתה יכול אי אתה רשאי להוסיף על הבנין ת"ל
וישבת בעריהם כל מקום שאתה רוצה לבנות בנה: וירשתם אתם. מעשה
בר' יהודה בן בתירה ור' מתיא בן חרש ורבי חנינא בן אחי ר' יהושע ור'
יונתן שהיו יוצאים ת"ל והגיעו לפלטום וזכרו את ארץ ישראל וקפו עיניהם
וזלגו דמעוטיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשת אותם וישבת
בארצם. והזרו ובאו למקומם אמרו ישיבת איי שקולה כנגד כל המצות
שבתורה. ומעשה בר' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר שהיו הולכים
בנציבים אצל ר' יהודה בן בתירה ללמוד הימנו תורה והגיעו לצידון וזכרו
את ארץ ישראל וקפו עיניהם וזלגו דמעוטיהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא
הזה וירשתם אותם וישבתם בארצם. חזרו ובאו להם למקומם אמרו ישיבת
איי שקולה כנגד כל המצות שבתורה: (סליק פיסקא):

(ג:) גמ' יבמות (16) YEVAMOS

מנין שאם אמר לו – The Rabbis taught in a Baraisa: מנין רבנן
 אָבִיו – FROM WHERE IS IT DERIVED THAT IF [A KOHEN'S] FATHER
 TOLD HIM, הִיטְמָא – "Retrieve the lost object and BECOME
 TAMEI,"^[23] אוּ שְׁאָמַר לוֹ אֵל תִּחְזִיר – OR if [HIS FATHER] TOLD HIM;
 "DO NOT RETURN the lost object you see before you,"^[24] שְׁלֵא
 שְׁוֹאֵמַר – THAT HE SHOULD NOT LISTEN TO [HIS FATHER]? וְשָׁמַע לוֹ
 – FOR IT IS STATED:^[25] אִישׁ אָמוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמְרוּ
 – [EVERY] MAN, YOU SHALL REVERE YOUR MOTHER AND FATHER,
 AND MY SABBATH YOU SHALL OBSERVE, " אָנִי ה' – and the verse
 then concludes: I AM GOD, implying: כֹּלְכֶם חַיִּיבִין בְּכַבּוּדִי – ALL OF
 YOU – you, as well as your father – ARE OBLIGATED to uphold MY
 HONOR.^[26] It can thus be shown that if your father tells you to vio-
 late the Torah's commandments, you are not to heed his demand.

(ה') ממרים ו'יק' (17) RAMBAM

יב מי שאמר לו אביו לעבור
 על [ה] דברי תורה בין שאמר לו לעבור על מצות
 לא תעשה או לבטל מצות עשה אפילו של
 דבריהם הרי זה לא ישמע לו. שני איש אמו
 ואביו תיראו ואת שבתתי תשמרו, כולכם חייבין
 בכבודי :

(ס' נט:16) ע"ע (18) SHULCHAN ARUCH

מ"ז [כו] * אמר לו אביו לעבור על דברי תורה בין מצות עשה בין מצות לא
 תעשה * ואפילו (יג) מצוה של דבריהם יז (יד) לא ישמע לו :

שאלה: ילמדנו רבינו: ראובן שנדר שאם יהיה לו כך וכך שידור בצפי"ת תוב"ב ועתה נתקיים הדבר ואמו אינם מניחים אותו ללכת לדור שם וג"כ אשתו אינה רוצה לדור שם וטוענת שכתוב בכתוב' שלא יוציאני לדור בשום מקו' אחר גם כיבוד אב ואם גדול שהרי יעקב אבינו ע"ה נענש כ"ב שנה. וירינו רבינו אם חל הנדר ואם יוכל לעשות התרה, ושכרך כפול.

השובה חייב לקיים נדרו ואינו חייב לחוש לצוואת אביו ואמו שאמרו לו שלא ילך כדילפינן פ"ק דיבמות דאם אמר לו אביו ואמו הטמא או אל תחזיר לא ישמע דכתיב איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו כלכם חייבים בכבודי כדכתיב בסיפיה דקרא אני ה' והכא נמי הוא ואביו חייבים לדור בארץ ישראל ואין לו עונש על שאינו מקיים מצות כיבוד אב ואם שגם הם יכולים לעלות עמו ויתקיימו ב' מצות ישיבת א"י וכיבוד אב ואם ומשמע התם דלאו דוקא מצוה ואזהרת שבת דקרא איירי ביה דדוחה מצות כיבוד אלא אפילו כל מצוה ואפילו מצוה עשה לחודא כדתניא אל תחזיר שהיא מצוה עשה שבממון וקילא דהותרה מכלל' בזקן ואינה לפי כבודו ואפ"ה דוחה כיבוד כ"ש מצות ישיבת א"י שהיא חמורה כמו שאחז"ל שדוחה את הכיבוד ועוד דבשעה שמחזיר אינו יכול לקיים כיבוד אם יצטרך להשקאה או כיוצא בה שהרי אין אביו עמו וגם אינו חייב להחזיר גם כן כיון דקיימת מצות החזרה על יד אחר ובישיבת א"י ויכול לקיים שתיים אם יעלה אביו גם כן שכלם חייבים בישיבת א"י. ועוד דהכא איכא תרי עשה מצות ישיבת א"י ומצות קיום נדרו לעלות ולדור ומה שנענש יעקב אבינו ע"ה מפני שהיה ח"ל שהיה ראוי אחר שנשא אשה יבא מיד לשמש את אביו בא"י ואם היה הוא בא"י ואביו בח"ל כי הכא לא היה נענש ומצאתי בתרומת הדשן סימן מ' שכתב על תלמיד שהיה רוצה לצאת ממדינתו ללמוד עם רב אחד שהיה בטוח שיראה סימן ברכה לפניו ואביו היה מוחה בו והיה מצטער הרבה וכתב דאין צריך לשמוע לו מההיא דעירובין ב"ר יוסי אומר אפי' מוצא ללמוד הולך לח"ל שלא כל אדם זוכה ללמוד וכו' וכתב דלתלמוד תורה אע"פ שמוצא ללמוד תורה במקומו עדיף מכיבוד וכו' ומסיק דאפי' קלים הם דוחים כיבוד וכו' ע"כ וכ"ש בישיבת א"י החמורה ואינו יכול להשאיל על נדרו דאפילו בלא נדר חייב לעלות ואינו חוששים לכיבוד כדאמ' ואם כן איך יועיל לו השאלה וכל שכן שהשאלה הוא לדבר איסור ואין נשאלין אלא לדבר מצוה. ומה שבא בשאלה שגם אשתו אינה רוצה וטוענת שכת' בכתובתה שלא יוציאנה לדור בשום מקום אחר איפשר לומר כי אין כוונת שום מקום אחר כי אם לח"ל ולא לא"י שלא יתנו על מה שכתוב בתורה ואף אם היינו אומרי' שהכוונה הייתה גם לא"י ויהיה התנאי חל בכלל דבר המותר שהוא ח"ל עה/חל על/ דבר איסור תנאי שלא לעלות לא"י אפ"ה לא יועיל לה תנאי זה אלא לענין שלא תפסיד כתובתה שבלא תנאי זה היתה מפסדת כדתני' שלהי כתובת הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות כופין אותה ואם לאו הצא בלא כתובה ובתנאי זה אינה מפסדת כתובה כיון שאינו יכול לכופה והצא בכתובה ויעלה הוא וישא אחרת ונראה דבין כך ובין כך כופין קודם וחדר אם לא תרצה הצא בלא כתובה כדתניא כופין וכו' והדר ואם לאו הצא כו' דהוה ליה למתני הוא אומר לעלות והיא אומרת שלא לעלות הצא בלא כתובה ומדקתני כופין משמע דכופין קודם בדברים ואם לא תרצה הצא ואם כופין הוי בשוטי' משמע דכופין אותה שתעלה עמו ותקיים גם הוא מצות עליה לא"י וכו' משום דקשין גירושין לפני המקום ואם לאו שבעלה אינו רוצה לכופה או אינו מועיל לה הכפייה שהיא סרבנית הצא שלא בכתובה דהא דתניא כופין אב"ד משמע דקאי מדלא קתני כופה אותה אלא כופין ונראה טעמא דכופין אותה ב"ד אע"ג דאין כופין לכל מי שהוא עומד ח"ל שיעלה לא"י משום דהוויא כמצוה שמתן שכרה בצדה מצד המעלות שבה שאין כופין עליה וגם שלב כל אדם נוקפו אם יוכל להתפרנס בה ולא יצטרך לחזור ולצאת בשביל מזונותיו שמוחר לצאת מא"י ויש בזה כמו פיקוח נפש ולכך אין כופין ב"ד עליה ואפ"ה זה שאומר לעלות ואין לבו נוקפו והיא אינה רוצה כופין אותה שהוא חייב במזונותיה ויסתייע מלמעלה בשומר מצוה לא ידע דבר רע ואם אינה רוצה ואינה שומעת תצא שלא בכתובה וגם אם היה רוצה לעלות והוא אינו רוצה אע"פ שהוא אינו תלוי בה כיון שהיא רוצה יתן לה כתובת' והכא שהתנה כופין אותה בב"ד ואם אינה שומעת לא תצא בכתובה מפני הנאה שהתנאי אינו מועיל לה אלא לגבי בעלה שאינו יכול לכופה לא לגבי ב"ד ואם לא השמע תהיה עוברת על דברי חכמים וכן הביא הר"י ז"ל בריתא זו כופין אותה ואם לאו וכו' כגוסת הגמרא אלא שהרמב"ם ז"ל לא כתב כופין אלא תצא בלא כתובה ואיפש' שהשמיט כופין כמו שהשמיט סיפא דהאי בריתא כמו שכתב בעל מ"מ ז"ל הכלל שחייב איש זה לקיים נדרו של מצוה ואין אביו ואמו ואשתו יכולים לעכבו. נאם המבי"ט.

ז. ויאמר ה' אל אברהם לך לך מה פתיב למעלה מן הענין (בראשית יא, לב) 'וימת תרח בתרן' אמר ר' יצחק אם לענין החשבון ועד עקשו מתבקש לו עוד ששים וחמש שנים אלא בתחלה אתה דורש הרשעים קרויים מתים פתייהן לפי שהיה אברהם אבינו מפחד ואומר אצא ויהיו מחללין בי שם שמים ואומרים הגיח אביו והלך לו לעת זקנתו אמר לה הקדוש ברוך הוא 'לך' אני פוטרך מכבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחך מכבוד אב ואם ולא עוד אלא שאני מקדים מיתתו ליציאתך בתחלה 'וימת תרח בתרן' ואחר כך 'ויאמר ה' אל אברהם'.

21 יחוג דג

(* והנה הפנים יפוח) (פרשת לך לך) כתב בפירוש המדרש רבה שם: „לך לך, לך אני פוטר מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחך מכיבוד אב ואם“, שר"ל שכדרך כלל אם אביו נמצא בחוץ לארץ אין מצות עליה לארץ ישראל של הבן דוחה למצות כיבוד אב ואם, ודוק לאברהם נאמר כן משום שתרח עובד עבודה זרה היה, ואינו עושה מעשה עמך, אבל לאדם אחר, אף על פי שעליית ארץ ישראל מצוה גדולה היא, שהדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, ועוד שאמרו (ביבמות ו.) איש אמו ואביו תיראו, אני ה', כולכם חייבים בכבודי, וגם כאן הרי אביו גם כן מצווה על העליה לארץ ישראל, אף על פי כן מצות כיבוד אב ואם עדיפא, שמצוה זו חמורה יותר ממצות עליה לארץ ישראל. ורק לאברהם הותר לעלות לארץ ישראל, ולא לאחר. ע"כ נמצא שהגאון ההפלאה מחלק בין כשרוצה לעלות מחוץ לארץ ישראל, שבזה כיבוד אב ואם עדיף, ואילו לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ מצות יישוב ארץ ישראל עדיפא. (וראה עוד בספרו המקנה קידושין לא: ודו"ק). גם (החכמת אדם) (בשער פשפטי הארץ, בינת אדם אות ג') כתב, שיש ראייה ברורה מהמדרש הנ"ל שמצות כיבוד אב ואם דוחה מצות יישוב ארץ ישראל, ולכן היה אברהם סבור שאסור לו לעלות לארץ ישראל ולהניח מצות כיבוד אב ואם, לפיכך אמר לו הקדוש ברוך הוא, לך אני פוטרך, כיון שאני מצוה עליך לעלות לארץ ישראל, אבל אחר אף על פי שרצונו לעלות לארץ ישראל אסור משום מצות כיבוד אב ואם. ע"כ.

... והראיה שהביאו הגאונים הנ"ל מהמדרש, יש לדחות, דשאני התם שעדיין לא נתקדשה ארץ ישראל, עד שנתנה הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו לאחר שהתהלך בה לאורכה ולרוחבה, וכמו שכתוב (בראשית יג יז): „קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“, ואמרו על זה במדרש (בראשית רבה פרשה מא סימן י'); „תניא, הלך בשדה לארכה או לרחבה קנה מקום הילוכו, דברי רבי אליעזר, אמר רבי יעקב בן זבדי, מאי טעמא דרבי אליעזר, קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה“. וכן הוא במסכת בבא בתרא (ק.). ע"ש. וכל עוד לא התהלך בארץ, לא נתקדשה בקדושת ארץ ישראל, ולכן הוצרך הקדוש ברוך הוא לומר לו שהוא פוטר ממצות כיבוד אב ואם, מה שאין כן לאחר. ובה נוחה מה שאמרו בזה הקדוש (פרשת לך לך דף עט סע"א): „ויקח אברהם את שרי אשתו, מהו ויקח, אמשיך לה במילי מעלייתא, בגין דלית ליה רשו לבר נש לאפקא אתתיה למהיך לארעא אחרא בלא רעותא“ וכי. וקשה, הלא משנה שלימה שנינו (כתובות קי:): הכל מעלין לארץ ישראל, וכן נפסק בטור ושלחן ערוך אבן העזר (סימן עה). אלא ודאי דשאני הכא שעדיין לא נתקדשה ארץ ישראל.

אלא שלכאורה יש להעיר בזה ממה שכתב הרשב"ץ בתשובה חלק ג' (סימן רפח), שאין להתיר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ אלא ללמוד תורה, או מפני מצות כיבוד אב ואם. ומשמע שבמקום מצות כיבוד אב ואם נדחית המצוה של יישוב ארץ ישראל, ושלא כדברי המכ"מ הנ"ל.

23 קיבולין (168) KIODUSHAH

Rav Assi had this elderly mother. Once she told him, "I want jewelry." He thereupon made jewelry for her. Subsequently, the mother said, "I want a husband." Rav Assi replied, "I will look for one for you." She then said, "I want one as handsome as you." [Rav Assi] left her and went to Eretz Yisrael.¹⁴¹ [Rav Assi] heard that she was coming after him to Eretz Yisrael. He came before R' Yochanan and asked him: What is [the law] - may one leave the Land of Israel and go abroad? [R' Yochanan] replied to him: It is prohibited.¹⁴⁵ Rav Assi then asked: But if I go out to meet my mother, what is [the law]? [R' Yochanan] replied to him: I do not know.¹⁴⁶ [Rav Assi] waited a short while and then returned to R' Yochanan. [R' Yochanan] said to him: Assi, you wish to leave. May the Omnipresent return you to Babylonia in peace.¹⁴⁷

Rav Assi ponders his encounter with R' Yochanan:

[Rav Assi] came before R' Elazar. [Rav Assi] said to him, "Heaven forbid, but perhaps [R' Yochanan] was angry at me for wanting to leave Eretz Yisrael." [R' Elazar] asked him, "What did [R' Yochanan] say to you?" [Rav Assi] told him, "R' Yochanan said, 'May the Omnipresent return you to Babylonia in peace.'" [R' Elazar] said to [Rav Assi], "If he were angry, he would not have blessed you."

24 MAHARSHA מהרש"א (169)

נתרצית ללכת במקום בו פנ"י כטעם חסד דכחכו למור למקומו בו פנ"י והוא דחוק דמשתע דהדר אתא לשאל לקבלתו אתו קאמר נס דחוק לשכח יחזיק לשלום כד מקומך ולולי פיושו נכאס דלקבלתו אתו ונחזיק נ"י קאמר חסד"ה קפ"ל ה' יחזיק אתו יחד דאפשר דגם תהום כבוד אס אסור ללכת תל"י ומשום דתלום כבוד אס הוה מביט בניה דגם אביו כדב אמי לפני ה' למחיר לו ספיקו וח"ל כ"י נחמית ללכת תהום כבוד אס המקום יחזיק לבאן לל"י וק"ל :

Tos' (25) 'ס'ג (2' ל')

ללמוד תורה ולישא אשה - פירוש ודעהו לחזור לא"י דלילו חזין דעתו לחזור אמר בכחויות פ"ב (דף ק"א.) חמיו של זה נשא (אשה) [עובדת כוכבים] ומה צורך המקום שהרגו וזה ירד חמיו לחמה לארץ ודוקא בהגך מלות שהן חשובות ללמוד תורה שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה ואשה נמי דכתיב (ישעיה מה) לא תהו בראה אבל לשאר מלות לא והכי משמע פ"ד דמגילה (דף טו.) אבל אבשאלחות דרב אחא מפורש הגך דקילי וכ"ש לשאר מלות שהם חשובות :

RAMBAM (26) רמב"ם (ה' מ'כ"ב ה'ט')

ט אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מיד הגרים ויחזור לארץ. וכן יוצא הוא לסחורה. אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק שם הרעב עד שנעשה שווה דינר חטין בשני דינרין : במה דברים אמורים בשהיו המעות מצויות והפירות ביוקר. אבל אם היו הפירות בזול ולא ימצא מעות ולא במה ישתכר ואבדה פרוטה מן הכיס, יצא לכל מקום שימצא בו ריוח. ואף על פי שמתר לצאת אינה מדת חסידות שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו מפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום :

R' OVADIA YOSEF (27) יו"ר יחיה דגל

בסיכום : אסור לרדת מארץ ישראל לחוץ לארץ אפילו כדי להצטרף להוריו הדרים בחוץ לארץ ולקיים מצות כיבוד אב ואם. אולם מותר לרדת לחוץ לארץ לקבל פני הוריו ולחזור לארץ ישראל.

בסיכום : מצות ישיבה בארץ ישראל אין ערוך אליה, שהיא שקולה כנגד כל המצות שבתורה, ובמיוחד כשהכוונה להתיישב בארץ ישראל לשם מצוה, ולקיים בה כל המצות התלויות בארץ. ולכן אם צוהו אביו שלא לעלות לארץ אל ישמע לו. ומכל שכן שהזוכה להתיישב בארץ, וציוהו אביו לרדת מהארץ לחוץ לארץ, שכודאי אסור לשמוע לו, כי מצות ישיבת ארץ ישראל דוחה למצות כיבוד אב ואם, ובפרט שגם הוריו מצווים לעלות ולהתיישב בארץ. והשי"ת יקבץ נדהינו מארבע כנפות הארץ.